

Bestanddel af brændevinsudtræk mod bl.a. feber, i pestakvavit og drik mod alle sygdomme (o. 1700; 3), i »Herr Niels' dråber« (4); hjælper for halsbetændelse (5), »djævelens rod« (denne plante?) mod blodgang = dysenteri (6).

Hest med springorm indgives dekokt af roden, planten er sammensnerpende og af dyrlæger anvendt til at rense og læge sår i hoven som følge af oprådt søm (7). Nævnt blandt midler for hestens gulsot, roden hænges om dens hals for negl i øjet = keratitis, gives i foderet som værn mod pest (8).

Roden er bestanddel af brændevinsudtræk til husdyr og mennesker fordærvet af hekseri (9), i magiske midler mod hekseri hos kvæg, uheld ved smørkærning, syge svin (10), roden indgives heste, hvis der er trolddom i stalden (1800-t; 11); med andre rødder, dyvelsdræk, koralsten og trylleformel skal den lægges under lagnet mod brudt ægteskabslofte forårsaget af onde mennesker; for hinde over øjet hos folk og fæ anbringes terninger af djævelsbid- og katastrod, opgravet ved aftagende måne, i rød silketråd om halssken (12).

(1) 703 84a; (2) 841 1577,33; (3) 488 o 281, 302; (4) 747 97f; (5) 718 1837,21; (6) 488i 4,613; (7) 739 1, 1796,620; 398 1806,127; 936 3,1837,162; (8) 83 28, 52,71; (9) 488 o 236; 83 228 (1700-t); (10) 328f 1, 34,36,63; (11) 83 134; (12) 328f 1,33f,36f,41,63.

FARVNING, HØSTREGEL

Afkog af den friske urt skal farve uld og garn grønt, af den tørrede gult, roden giver en gul farve, bladene farver grønt, med jernvitriol sort (o. 1800; 1). Anvendt på Færøerne til at farve grønt med (o. 1800; 2).

Blomstringen viser, når det er tid at slå hø (1796; 3).

Jyske børns remseleg med blomsterne er omtalt s. 214.

LITTERATUR: (1) 739 1,1796,620; 576 4,1799,400; 398 1806,127; 936 3,1837,162; (2) 873 154; 518 179, 227f; (3) 739 1,620.

Klokke, *Campanula*

Urter med mælkesaft, blå klokkeformede og foroven femdelte blomster i klase eller top.

Klokke o. 1450ff, *klokkeblomme* (= -blomst) slutningen af 1400-t, o. 1700, *klokkeblomst*

1694ff, *bjældeblomst* og *blåbjælde* 1769; *fingerborg* 1775ff; Bornholm o. 1870ff, *fingerbjerg* Ø og VJylland o. 1880 og *fingerbøl* o. 1870ff, *fingerhat* Sønderjylland, *fingerhætte* se *fingerbøl* s. 65; *knaldhætte* SVJylland o. 1880 af børnelæg, se nedenfor; *blå fingerbøl* Salling o. 1890, *blåkrukke* SVSjælland.

LIDEN KLOKKE, *Campanula rotundifolia*, spæd og sirlig 15–60 cm høj vækst med langstilkede, runde grundblade og op ad stængelen lancettil linjeformede blade; de lyseblå blomster er nikkende. Almindelig ved veje, gærder, på tørre marker, i krat.

Engklokke o. 1700, 1793; NVFyn, *hedeklokke* 1890, *kirkeklokke* Thy, *prinsessens fingerbøl* NVSjælland og *fandens fingerbøl* Agersø. – Grønland: *tikiusak*, *tikerusat* 'ligner et fingerbøl'. ENSIDIG KLOKKE, *Campanula rapunculoides*, bliver 25–80 cm høj, har oprette stivhårede stængler, groft takkede blade og blomsterne vender til samme side. Alm. i haver og ved byer, hvor den med sine dybtsiddende rodknolde, vandrette formeringsrødder og vidt omkringsøgende jordstængler ofte er et besværligt ukrudt.

Vild eller liden rapunsel 1688, 1784, *rapunselklokke* 1796, 1821 – man har spist de dybtliggende, fingertykke ammerødder ligesom den dyrkede rapunselklokke, *Campanula rapunculus*; disse rødder gror undertiden parvis: *bukser* V-Sjælland o. 1870, *bukserod* og *buksedreng* N-Sjælland o. 1920, jf. *damelår* Sønderjylland, *kvindelår* østlige Sønderjylland o. 1870 og *jomfrulår*; *munkerod* SVJylland, planten blev måske indført af munke i middelalderens slutning; *julekål* MSjælland o. 1920 lånt fra skvalderkål, der også har hvidlige underjordiske dele.

Havepest 1846ff, *havens skræk* Ålborg, *gartnerskræk* Jelling, *havesyge* NVFyn, *jordkræft* Tåsinge og *jordpest* Lolland, *fandens kirsebær* Falster o. 1870 måske lån fra et navn til sort nat-skygge, et andet haveukrudt; *Per Hus' urter* Lyø: en Per Madsen kaldt Hus skal have ført planten til øen; *årsdalemøg* Bornholm opkaldt efter fiskerlejet Årsdale.

LITTERATUR: 689 1,254ff; 519 28; 521 93,270.

ANVENDELSE

En ko med urintrang indgives ølafkog af planten (1785; 1).

Bladsaften af liden klokke giver en blå farve, blomsternes saft kan bruges til malerier og skrivning, med alun farver den grønt; dens blade og unge rod kan spises, også roden af ensidig klokke er spiselig og planten blev derfor dyrket, bla-

Liden klokke. (ES).

dene kan anvendes som salat; de afkogte unge rødder af rapunselklokke nydes som salat eller asparges (o. 1800; 2).

Børn sætter blomsterne på fingrene som »fingerbøl«; en blomst presses med to fingre sammen foroven og slås itu mod den anden hånd eller panden, så der lyder et lille knald; bier spærres inde i store klokkeblomster (3). Hvis man kan krænge en klokkeblomst helt om uden at den går itu, får man et ønske opfyldt (o. 1880; 4).

LITTERATUR: (1) 488 6,1883,378; 83 175; (2) 576 4,1799,414; 739 2,83f; 398 1806,195,198; 688 2,1805, 169; (3) 107; (4) 783b.

PROSA OG POESI

Der er ingen blomst, der synes os mere hjemlig og dansk som den. Danske kunstnere har elsket og tegnet den måske mere end nogen anden blomst, navnlig J. Th. Lundbye. Den ringer os imøde i hans nænsomme pennetegninger og i forgrunden af hans billeder af kæmpehøje og grøftekanter Jens K. Jørgensen og K. Hee Andersen (1), en af vore yndigste og beskedneste blomster, et af Lundbyes ynglingsbørn i dansk flora Knud Poulsen (2). De ringer så sagselig, de små klokker, hvis farve er som selve sommerhimlen – ringer med deres spæde røst fred over en urolig jord Axel Garboe (3). Blåklokkens små lamper hænger nytændte, duggede af sølvfine dråber Achton Friis (4).

Blåklokker, blomster fra drømmens og barndommens riger, · børn af de stenede gærder og soledige diger Carl Dumreicher (5); blomsten fra alle de grenede veje, · blomsten, der blåner på karrigste jord, · blå Liden Klokke, så tyst er dens mæle, · men altid den ringer i sommerens kor Chr. Hvid Simonsen (6). Hør, klokkeblomster klemter fint · på lysegrønne stilke, · de væver i den lune luft · en bryllupssang af silke Harald H. Lund (7); klokkeblomsten ringer så sagselig og tyst · med efterklang af dagens solskinsang A. J. Gejlager (8). Så nøgen og så nøjsom · og uden sælsom duft, · foruden blad og bæger, · men bål som hav og luft Niels Jeppesen (9); du retter din brune nakke · . . .men hvad er det nu for tegn. · Der er de, de strålende øjne, · blåklokker i regn Carl Joh. Frederiksen (10), små blide himlens døtre, som den klæder i sit blå · og sommerfugle kildrer den med følehorn og tå · og humlebier ved deres bluser dingler Ludvig Holstein (11), honningbier, honningbier · blæser med de stærke vinger, · så de spæde blomsterklokker · løsner kneblerne og ringer Knud Wiinstedt (12).

Emil Bønnelycke, Klokkeblomsten (13); Carl Dumreicher, Blåklokker (5); Valdemar Rørdam, Blåklokke (14).

LITTERATUR: (1) 462 111; (2) 730c 73; (3) 292b 27; (4) 269b 1,276; (5) 206 7f; (6) 826 17; (7) 561b 26; (8) 297b 40; (9) 439b 32; (10) 264 16; (11) 397c 98f; (12) 976b 53; (13) 115b 26f; (14) 789q 64f.

Blåmunke, *Jasione montana*

Den indtil 40 cm høje stængel har forneden smalle blade og øverst talrige små blegblå blomster samlet i kugleformet stand. Alm. på tørre sandede marker, bakker, i klitter.

Blåmunke. (ES).

